

УДК 330.341.1:005.591.6:658.012.4

Рекомендовано до друку
Рішенням Вченої ради Факультету економічних наук
Національного університету «Києво-Могилянська академія»
(протокол № 3 від 22 квітня 2024 року)

Рецензенти:

Касьянова Н.В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бізнес-аналітики та цифрової економіки Національного авіаційного університету;

Метеленко Н.Г. – доктор економічних наук, професор, директор Інженерного навчально-наукового інституту імені Ю. М. Потебні Запорізького національного університету;

Руденський Р. А. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри комп'ютерних наук Національного університету біоресурсів та природокористування.

Трансформація практики управління інноваційним розвитком соціально-економічних систем : колективна монографія [Електронне видання] / під заг. ред. д.е.н., проф. Храпкіної В.В., к.е.н., доц. Пічик К.В. – Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2024. – 675 с.

ISBN 978-966-518-844-5

DOI: <https://doi.org/10.35668/978-966-518-844-5>

Колективна монографія присвячена дослідженню практики управління інноваційним розвитком соціально-економічних систем. Авторами зосереджено увагу на механізмах стимулювання інноваційного розвитку соціально-економічних систем, детермінантах конкурентоспроможності, аспектах безпеки соціально-економічних систем. Окремо досліджено проблеми управління соціально-економічними системами в контексті сталого розвитку та цифрової трансформації

Монографія буде корисною науковцям, здобувачам і викладачам закладів вищої освіти, працівникам органів державної влади та місцевого самоврядування.

Матеріали друкуються в авторській редакції. В монографії максимально зменшено втручання в обсяг та структуру відібраних матеріалів. Авторі несуть відповідальність за достовірність інформації, що включено до монографії.

2.3. Фактори, що впливають на бізнес-середовище (<i>Кошельок Г.В., Царьов О.С.</i>)	137
2.4. Забезпечення конкурентних переваг підприємництва (<i>Коценко М.С.</i>)	149
2.5. Бренд як сучасна форма забезпечення конкурентоспроможності підприємства (<i>Магас Н.В., Лелик Л.І.</i>)	168
2.6. Соціально-економічні умови забезпечення конкурентних переваг агробізнесу як складова менеджменту продуктивності (<i>Присяжнюк О.Ф.</i>)	176
2.7. Перспективи реалізації конкурентних переваг аграрної продукції в умовах сучасних викликів соціально-економічних систем (<i>Плотнікова М.Ф.</i>)	206
2.8. Напрями підвищення конкурентоспроможності ТОВ "Кормотех" в умовах змінного ринкового середовища (<i>Косар Н.С., Кузьо Н.Є., Швець О.О.</i>)	233
2.9. Управління процесом постачання на промисловому підприємстві (<i>Алексєєва Л.М.</i>)	244
2.10. Логістичне забезпечення діяльності АТ «Укрпошта» в умовах війни (<i>Наконечна Т.В.</i>)	267
2.11. Функціональний підхід в маркетингу соціально-економічних систем в умовах сталого розвитку (<i>Корж М.В., Фоміченко І. П.</i>)	276

РОЗДІЛ 3

УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

3.1. Концепція антисипативного менеджменту як парадигма управління в умовах війни та повоєнного відновлення України (<i>Чеботарьов Є.В.</i>)	287
3.2. Концептуальні засади соціальної безпеки як основи сталого розвитку соціально-економічних систем (<i>Поплавська О.М.</i>)	299
3.3. Дослідження проблемних аспектів економічної безпеки підприємницьких структур в умовах повоєнного відновлення: безпекознавчий базис та кримінологічний контекст (<i>Вівчар О.І., Михайлишин Л.І., Олійничук Р.П.</i>)	313
3.4. Сутність, причини виникнення та систематизація кризових факторів діяльності промислових підприємств (<i>Коваленко О.В., Дробішева О.О.</i>)	323
3.5. Функціональні особливості та зміст механізму антикризового менеджменту (<i>Коваленко О.В., Козак О.О.</i>)	334

3.2. Концептуальні засади соціальної безпеки як основи сталого розвитку соціально-економічних систем

Поплавська О.М.,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Соціальна безпека переважно розглядається як складова національної безпеки країни або безпеки людини. У сучасній парадигмі розвитку світової економіки та глобального суспільства, першочерговими завданнями урядів будь-якої країни є досягнення миру та сталого розвитку. Тому, спираючись на концептуальні засади – цілі сталого розвитку, соціальну безпеку в координатах, що описують досягнення таких цілей. При цьому сталий розвиток розуміється як процес задоволення інтересів та потреб сьогодення, але за умови, що досягнення результатів не звужують можливості (соціально-економічні) майбутніх поколінь щодо задоволення власних потреб. Варто розуміти, що потреби суспільства і урядів країн будуть змінюватися відповідно до технологічного, соціально-економічного стану глобального світу, екологічного та культурологічного аспектів життєдіяльності людства. А таке є безумовними складовими соціальної безпеки будь-якої соціальної структури та соціально-економічної системи.

Досягнення стійкого розвитку соціально-економічної системи передбачає одночасне узгодження інтересів, синергії зусиль усіх акторів ринку, суспільного життя і має на меті побудувати інклюзивне середовище, де кожен спроможний буде взяти участь у розбудові та покращенні соціально-економічного життя, досягнення загально визнаного рівня соціальної якості життя, яка закладає фундамент соціальної безпеки. Таким чином, ознакою сталого розвитку є досягнення визначеного рівня соціальної безпеки.

Звернімо увагу, досягнення сталого розвитку соціально-економічної системи можливе за умови гармонізації відносин в суспільстві між усіма стейкхолдерами, акторами. Водночас гармонізувати ці відносини можливо у разі єдиних цілей та узгодження способів їх досягнення у таких напрямках як економічний розвиток, соціальна інтеграція та мобільність, а також збереження навколишнього середовища. У свою чергу згадані напрями взаємопов'язані один з одним, а також є вагомими для покращення благополуччя кожної особи та суспільства в цілому. Зрозуміло, що благополуччя людини та суспільства є складовими соціальної якості та базисом соціальної безпеки.

Згадуючи про благополуччя, варто наголосити, що однією з цілей сталого розвитку є подолання бідності населення. Таке явище, як бідність, є вкрай

негативним та несе ризики соціального характеру як для країни (втрата людського капіталу, збільшення соціальних витрат, падіння темпів соціально-економічного росту), так і для людини (втрата інтересу до суспільно життя, маргіналізація, погіршення здоров'я тощо). Дана проблема нерозривно пов'язана з механізмами регулювання соціально-трудої сфери, веденням соціальної політики в країні та віддзеркалює ступінь нерівності в суспільстві та глибину соціальних проблем, що становлять соціальні ризики. Тобто якщо не сформовано умов соціальної безпеки – інклюзивного середовища на ринку праці, відсутня справедливість у розподілі доходів, обмежені можливості щодо доступу до ресурсів для окремих категорій населення чи груп, то сталого розвитку жодній соціально-економічній системі досягти неможливо.

Отже, в основі сталого розвитку закладено вимогу щодо досягнення визначеного рівня соціальної безпеки. Тож розглянемо сучасне розуміння цієї категорії, яке надають вітчизняні науковці (табл.1).

Таблиця 1.

Найпоширеніші погляди у науковому дискурсі щодо сутності та змісту соціальної безпеки

Автор	Трактування категорії	Пояснення (коментарі)
Сиченко О.О [1]	автор зробив акцент на правовій захищеності. Тобто безпека асоціюється зі захищеністю інтересів держави, людини. При цьому ці інтереси не конкретизуються, а засвідчується лише захищеність від загроз. Важливо, що автор говорить про інституційну захищеність, тобто мають бути створені інститути, які забезпечать реалізацію інтересів.	сталий розвиток передбачає колаборацію усіх учасників, адже, у разі різновекторності інтересів акторів – матимемо конфронтацію або прихований конфлікт, що не сприяє забезпеченню соціальної безпеки
Антошкін В.К[2]	акцент зроблено на якості життя, тобто залежно від того, як трактувати категорію «якість життя», буде охарактеризовано певний стан суспільного життя. Таким чином, автор наголошує на тому, що варто визначити (можливо закріпити на державному рівні) певні критерії та показники цієї якості. При цьому якість життя ототожнюється зі соціальною безпекою	покладаючи відповідальність лише на державу, провокуємо ситуацію, коли апатія та низька мотивація інших учасників, стейкхолдерів призведе до конфронтації, гальмування розвитку
Краус Н.М. [3]	автор наголошує на тому, що соціальна безпека – це складова національної безпеки. Також соціальну безпеку розглядає лише в контексті продукування / задоволення інтересів членів суспільства, тому вважає соціальну безпеку феноменом, за	акцент лише на безконфліктності є суперечливим, адже постійні новації, зміни «підштовхують» до дискусії (можливо і конфлікту інтересів). Крім того,

	якого суспільство здатне досягати консенсусу, діяти так, аби не виникали конфлікти (як небезпеки)	досягнення самих інтересів одних груп не завжди є очікуваним результатом для інших стейкхолдерів (тож у цій моделі закладено певну нестійкість)
Кальницька М.А. [4]	автор наголошує на багаторівневості категорії, пов'язує соціальну безпеку зі станом напруженості в суспільстві (тобто як попередній автор, акцентує на важливості безконфліктного розвитку суспільства, що і є досягненням соціальної безпеки)	так само, безконфліктність не може бути єдиним мірилом соціальної безпеки, адже розвиток передбачає існування невирішених завдань, що можуть викликати конфлікт інтересів учасників
Варналій З.С. та ін. [5]	наголошено на тому, що соціальна безпека є віддзеркаленням економічної дійсності. Водночас підкреслено відповідальність усіх за досягнення результату – соціальної безпеки – як взаємодія заради досягнення соціальних, економічних цілей держави, людини.	між соціальною та економічною безпекою дійсно є щільний зв'язок, але економічна безпека по суті є фізичними або ресурсними умовами «виживання», а соціальна – співвідноситься зі сферою морально-етичного розвитку, мотивації
Колот А.М. та ін. [6]	певний показник (ознака) розвитку соціальної сфери, зокрема щодо запобігання появі соціальних ризиків	соціальна безпека, як явище, може характеризувати соціальну сферу, але, скоріше є умовами функціонування (у т.ч. розвитку) соціально-економічних систем
Поплавська О.М. [7]	автор розмежовує поняття соціальної безпеки як показника, характеристики досягнення благополуччя та розвитку соціально-економічної сфери, а також як певної сукупності дій публічного сектору та інших стейкхолдерів задля досягнення певного рівня соціальної захищеності при узгодженні інтересів усіх акторів.	визначення також потребує уточнень, оскільки характеристики можуть бути структурними компонентами соціальної безпеки; виокремлення публічних дій, як основи досягнення соціальної безпеки, звучує розуміння де саме проявляється соціальна безпека
Буняк Н. М. [8]	автор зосереджується на дослідження лише соціальної безпеки людини; останню розуміє як стан захищеності від зовнішніх та внутрішніх ризиків.	орієнтація на рівень особистості під час розгляду сутності соціальної безпеки, відповідає більше завданням сталого розвитку, пов'язаним з людиною, через що «губиться» глобальна повістка.

Джерело: побудовано автором за [1-8]

Такі розбіжності у трактуванні соціальної безпеки пов'язані з тим, що уряди країн не визначили на законодавчому рівні що саме вони «вкладають» у зміст цієї дефініції. Наприклад, до 2020 року в Україні термін «соціальна безпека» трактували у законодавчому полі як «стан розвитку держави, за якого держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни» [9] Проте після прийняття Стратегії національної безпеки України, цей термін з нормативно-правового поля практично зник (адже Стратегія не передбачає такої складової як соціальна безпека, тому наказ міністерства, як підзаконний акт, не актуальний). Водночас, Європейські країни розглядають соціальну безпеку як складову суспільного життя, тому розуміють її як безпеку всієї соціальної сфери будь-якої країни, а у глобальному вимірі – це безпека усього суспільства.

США більш конструктивно розуміють соціальну безпеку, тому вважають її елементом соціальної політики та системою заходів щодо соціального страхування, соціального захисту та забезпечення. Соціальна безпека у США – це функція держави щодо реалізації програми соціального забезпечення, тому політика США щодо соціальної безпеки включає сукупність програм соціального захисту, встановлених законодавством, або будь-яким іншим обов'язковим механізмом, який забезпечує особам певний ступінь гарантованого доходу, коли вони стикаються з непередбаченими обставинами, пов'язаними зі старістю, втратою годувальника, непрацездатністю, інвалідністю, безробіттям або вихованням дітей; одним з компонентів цієї політики є доступ до лікувальної або профілактичної медичної допомоги [10, 11].

Зважаючи на посилення техногенних та кліматичних катастроф, на міжнародному рівні було розроблено стандарт соціальної безпеки (ISO 22300:2012(en) Societal security). Відповідно до нього соціальна безпека – це сукупність дій на глобальному рівні, спрямованих на «захист суспільства від інцидентів, надзвичайних ситуацій і катастроф, спричинених навмисними та ненавмисними діями людини, природними небезпеками та технічними збоями та реагування на них» [12].

Отже, залежно від стратегічних цілей соціальна безпека на рівні держави чи у глобальному вимірі є складовою політики. На рівні ж особистості – соціальна безпека являє собою рівень забезпечення прав та свобод людини. Тому в контексті сталого розвитку соціально-економічних систем соціальна безпека – це складова політики суб'єкта щодо формування умов сталого розвитку на засадах паритету інтересів різних акторів ринку (у т.ч. соціальних

груп) та створення передумов задля усунення появи та/або зменшення негативних наслідків від ризиків (техногенного, екологічного, соціально-економічного, тощо характеру) для їхньої спільної життєдіяльності та розвитку.

Відповідно до вищенаведеного, основною ознакою соціальної безпеки є визначений (узгоджений усіма акторами) рівень соціальної якості. В загальному розумінні соціальна якість – це сукупність ознак, характеристик, що визначають рівень задоволення об'єктивних соціально-економічних потреб соціально-економічних систем (держави, суспільства в цілому, людини тощо). У спрощеному сенсі соціальна якість є віддзеркаленням усталеного в країні рівня соціально-економічного, екологічного, психологічного благополуччя усіх членів суспільства.

Розуміючи складність такого явища, як соціальна безпека, звернімо увагу, що її можна розглядати на різних рівнях:

- ~ глобальному (міжнаціональному),
- ~ державному (національному),
- ~ територіальному (регіональному),
- ~ локальному (організації),
- ~ індивідуальному (особистості).

Усі рівні взаємодоповнюють один одного і не можуть розглядатися окремо один від одного, оскільки без забезпечення соціальної безпеки особистості не можна досягти соціальної безпеки, наприклад, територіальної громади, або якщо відсутня система забезпечення соціальної безпеки на рівні держави, то на індивідуальному рівні «з'являються» невирішені проблеми соціального характеру. Фактично кожен рівень різниться ступенем відповідальності суб'єктів управлінської діяльності та мірою впливу на досягнення визначеної соціальної якості.

Особливості кожного рівня визначаються тією політикою або діями, що реалізується суб'єктами управління. Зокрема:

На рівні індивідуальному соціальна безпека людини (особистості) передбачає створення умов щодо захищеності її природних, життєво важливих інтересів. До таких інтересів віднесено її життя, здоров'я, робота тощо. Соціальна безпека на цьому рівні може бути досягнута за умови забезпечення умов відтворення її робочої сили, розвитку (професійному, фізичному тощо) та самореалізації. Тобто, з одного боку соціальна безпека досягається певною поведінкою особи, що сприяє реалізації її цілей, але з іншого – створенням умов правового, економічного, соціального характеру, що дозволяють досягти цих цілей. Наприклад, якщо відсутнє право на охорону здоров'я, то людина зі свідомою поведінкою дбатиме про власне здоров'я, але вона не застрахована

від епідемій; тож їй потрібна буде допомога інших. Таким чином, формула соціальної безпеки на індивідуальному рівні виглядає наступним чином:

$$\text{Соціальна безпека на індивідуальному рівні} = \text{Соціально відповідальна поведінка індивіда} + \text{Забезпечення соціально-економічних прав, соціальні гарантії з боку держави}$$

Складові соціальної безпеки на індивідуальному рівні представлені на рис.1:

Рис. 1. – Складові соціальної безпеки на індивідуальному рівні

Джерело: побудовано автором

На локальному рівні (організації) соціальна безпека проявляється через політику компанії щодо управління персоналом та здатності до ведення соціального діалогу. Існування колаборації між працівниками та керівництвом є запорукою соціальної безпеки організації. Отже, соціальна безпека має проявитися через створення таких умов, аби створити сприятливі безпечні умови на робочому місці, а також вести таку політику, щоб не виникало спокус до корупційних дій або «злиття» важливої інформації. У забезпеченні соціальної безпеки на рівні організації важливо правильно організувати комунікації та дбати про іміджеву компоненту, оскільки таке дозволить своєчасно виявляти проблеми, з'ясовувати потреби персоналу та компанії й своєчасно реагувати на виклики.

Компоненти, що формують соціальну безпеку на локальному рівні представлено на рис.2.

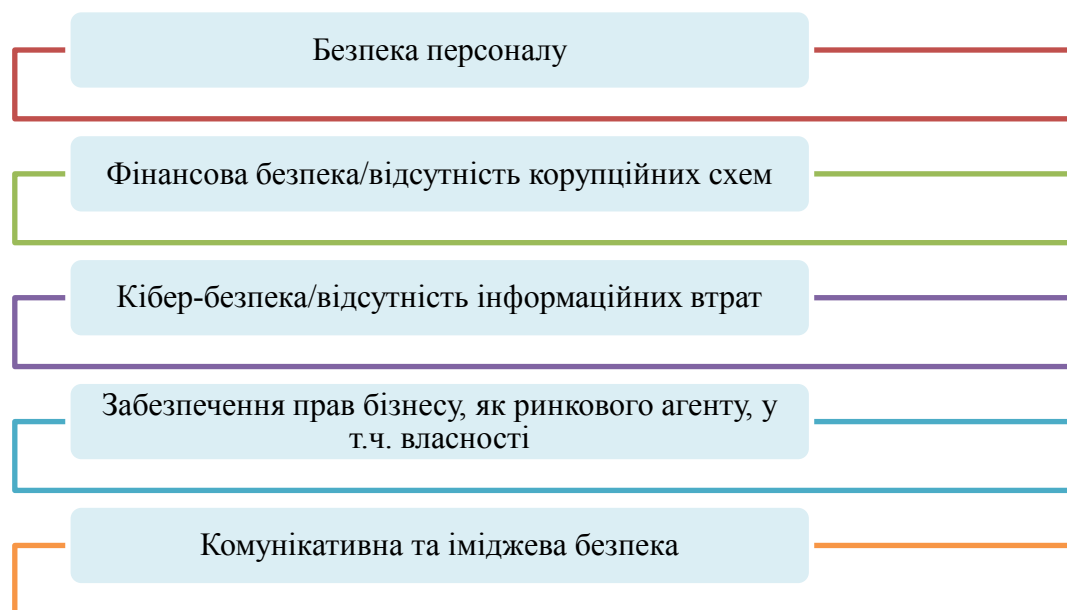

Рис.2. – Компоненти, що формують соціальну безпеку на локальному (організації) рівні

Джерело: побудовано автором

На територіальному рівні соціальна безпека являє собою комплекс дій, спрямованих на досягнення сталого розвитку територіальної громади та формування основ соціальної якості життя населення певної території. На даному рівні вкрай актуалізуються питання щодо формування згуртованого суспільства, партнерства, що сприятиме забезпеченню прав усіх членів громади, бізнесу, публічної влади тощо. Також слід відзначити, що питання соціального забезпечення частково покладаються на місцеву владу, але переважна більшість соціальних програм фінансується з державного бюджету, тому для соціальної безпеки на територіальному рівні важливо громаді та місцевій владі мати об'єктивні дані та здійснювати виважену соціальну політику, а також співпрацювати з центральними органами влади.

Схематично соціальна безпека територій формується за рахунок досягнення цілей за напрямками, представленими на рис.3.

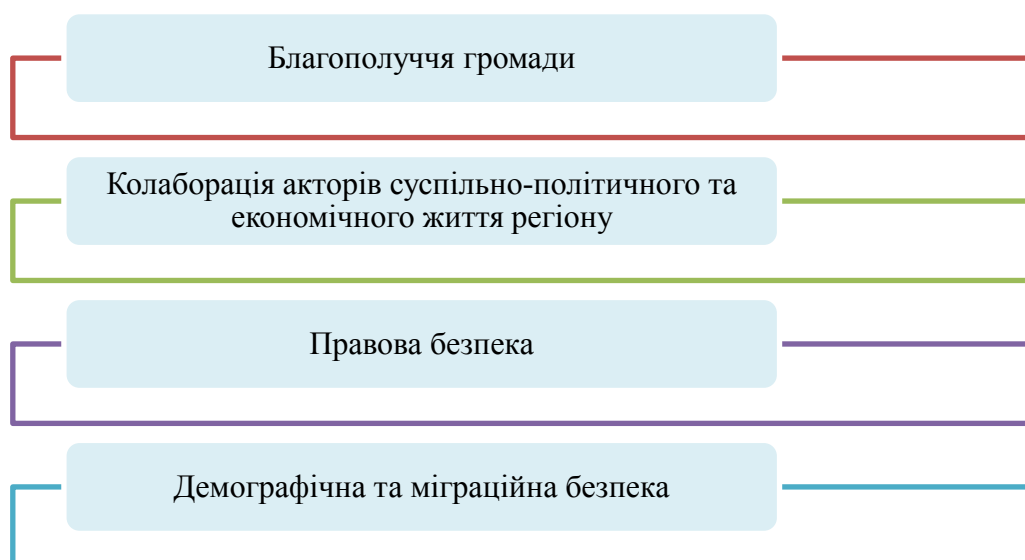

Рис. 3. – Соціальна безпека територіальної громади

Джерело: побудовано автором

На державному рівні соціальну безпеку слід розглядати з позиції безпеки соціальних структур (суспільства) та стійкості й спроможності забезпечити соціально-економічні потреби населення, соціальний захист у разі настання критичних подій. У загальному вигляді соціальну безпеку країни формують різні складові (рис.4) політики уряду, що у сукупності забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, сприяють формуванню потужного потенціалу та умов його реалізації у перспективі.

Рис. 4. – Компоненти формування соціальної безпеки країни

Джерело: побудовано автором

На глобальному рівні соціальна безпека являє собою спільні дії урядів різних країн світу, різних недержавних глобальних організацій, спрямовані на дотримання миру, збереження здоров'я народів та їх розвиток, тобто збереження життя на планеті Земля.

Як бачимо, у формуванні умов соціальної безпеки на державному та глобальному рівнях важливе місце посідає громадянське суспільство, адже від його рівня активності, залученості до всіх процесів залежить досягнення цілей та соціальна якість життя населення. При цьому, соціальна безпека тим вища, чим залученість громадянського суспільства до державного управління буде більш прозорою та повною. У цьому сенсі слід розуміти, що форма залучення до управління державою може бути різною: від консультацій до участі у прийнятті рішень. Тому стверджувати, що якась форма залучення не формує соціальну безпеку некоректно, хоча для різних рішень ступінь залученості громадян може бути різною, а на різних рівнях формування соціальної безпеки можуть бути застосовані лише певні форми громадянської взаємодії. Разом з тим, на рівні організації, територіальної громади, а також для особистісної соціальної безпеки, важливо досліджувати соціальні групи та їх взаємодію.

Отже, ключовим у забезпеченні соціальної безпеки є взаємодія акторів ринку. Досягнення визначеного рівня соціальної безпеки вимагає консолідації зусиль багатьох суб'єктів, тому їх спільні дії мають набути синергетичного ефекту. В цьому контексті важливо побачити біфуркацію (втрату стійкості системи) та зрозуміти як досягти рівноваги, тобто знайти атрактор (єдино можливий стан рівноваги). Наші дослідження підтверджують, що на стабільному етапі функціонування соціально-економічної системи відбувається її повільний розвиток. Такий розвиток супроводжується змінами, у тому числі властивостей системи (прийняття нових законів, правил тощо). Водночас ці зміни провокують певну нестабільність – коли учасники намагаються «підлаштуватися» до змін – це фактори внутрішньої нестабільності. Ще більш «яскраві», докорінні зміни можуть відбутися через катаклізми, кризу, коли необхідно змінювати поведінку, приймати нетрадиційні рішення (це є зовнішні фактори впливу). Й таким чином соціально-економічна система і соціальна безпека перебуває у стані трансформації, тобто відсутності рівноваги. Проте властивістю будь-якої системи є її прагнення до рівноваги (атрактора), тому усі учасники намагатимуться збалансувати інтереси, привести до рівноваги усю систему. У разі, коли учасники не домовляться, то система буде перебувати у стані «пошуку нового атрактора», тобто нового консенсусу – рівноваги системи.

Для більш швидкого досягнення рівноваги важливо правильно обрати пріоритети та керуватися загальноприйнятими принципами. Базовими принципами авторського концепту соціальної безпеки є наступні (табл.2).

Таблиця 2.

Принципи концепту соціальної безпеки в сучасних соціально-економічних умовах

<i>Принцип</i>	<i>Зміст</i>
Домінування цінності людського життя	Життя людини, незалежно від її світогляду, дій є пріоритетом при прийнятті управлінських рішень. Відповідно усе, що може зашкодити життю людини прямо чи опосередковано не може бути прийнятним за будь-якого впливу чинників зовнішнього або внутрішнього впливу в системі
Пріоритетність розвитку по відношенню до простого відтворення	Усі дії, управлінські рішення мають бути спрямовані на розвиток - фізичний, духовний, культурний тощо - й мати перевагу перед іншими варіантами рішень. Таким чином забезпечується реалізація спіралі постійного розвитку, гарантія покращення умов життя, праці (у якісному та кількісному вимірі)
Гармонізації суспільних та особистісних інтересів	Гнучка форма поєднання колективних та особистісних інтересів (співвідношення може варіюватися залежно від викликів перед суспільством: за певних умов відбувається консолідація й домінування колективного; за певних умов індивідуалізація необхідна для прогресу суспільства, як певний локомотив змін), де не може бути нівелювання цілей людини та суспільства за умови їхньої відповідності принципам розвитку та цінності людського життя
Свобода вибору без примусу та маніпуляцій зі свідомістю	Право кожного мати власну думку й реалізовувати власні цілі є невід'ємним як для особистості, так і країни в цілому. В цьому контексті не може бути переможців, усі рівні й не можуть принижувати інших, диктувати волю, маніпулювати свідомістю, мають поважати думки, рішення інших. Принцип передбачає високу відповідальність кожного за прийнятті зобов'язання, забезпечення виконання прав власних та інших.
Рівного доступу до ресурсів та благ країни, світу	Будь-яке обмеження доступу до ресурсів і благ є неприпустимим, оскільки звужує свободу особистості й країни. Принцип передбачає відкритість усіх систем, «пріоритет правди» в обговоренні будь-яких проблем суспільства. В цьому розумінні правила систем мають бути транспарентними, чіткими та зрозумілими. В той же час не можуть бути порушеними права власності.

Джерело: побудовано автором за [13]

Залежно від того які суб'єкти (актори) соціально-економічних систем беруть участь у забезпеченні соціальної безпеки та яка міра їхньої відповідальності, пропонуємо виокремлювати різні моделі соціальної безпеки:

- Ліберальна модель;
- Корпоративна модель;
- Солідарна модель.

Ліберальна модель характеризується тим, що у досягнення соціальної безпеки визначальним є особиста відповідальність. За такої моделі роль держави у досягнення соціальної якості та реалізації соціальної політики зведена до мінімуму. Фактично основними суб'єктами формування соціальної безпеки є сама особа та соціальні структури (об'єднання громадян); особлива роль відводиться різним недержавним благодійним фондам. У такому випадку соціальні програми фінансуються за рахунок коштів страхових фондів, фондів благодійних організацій. Органи влади лише виступають як джерело права – вони визначають правила, встановлюють соціальні норми, наприклад, мінімальних доходів громадян (мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум, мінімальна пенсія, ін.). Водночас на органи влади покладається обов'язок щодо стимулювання розвитку ринку страхування, мотивації до підприємницької діяльності, розвитку бізнесу. У досягнення соціально безпеки держава бере опосередковану участь, проте також може фінансувати соціальні програми, бути учасником соціальних фондів.

Корпоративна модель соціальної безпеки пов'язана з реалізацією політики корпоративної соціальної відповідальності, тобто коли роботодавець бере на себе зобов'язання щодо соціального захисту, добробуту своїх працівників. Водночас для досягнення загальної соціальної безпеки (території, держави), така модель має певні вади.

Сьогодні розуміння корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) нерозривно пов'язане з глобальними цілями сталого розвитку. У зв'язку з цим соціальна відповідальність бізнесу розуміється як внутрішня стратегія компанії з реалізації цих цілей. При цьому кожна з цілей трансформується у конкретні завдання для компанії. Аналізуючи звіти відомих компаній (CISCO, BMW, Sell, Sony, Bosch Global, Toyota), виокремлено основні цілі КСВ програм: довілля, взаємодія зі споживачами та розвиток персоналу. Тобто, питання врахування викликів сьогодення у програмах КСВ відкрите. Для того, щоб корпоративна модель соціальної безпеки була дієвою для всіх працівників, необхідно змінити модель КСВ. Її основою має стати партнерство не лише зі споживачами та персоналом, а й державою, громадськими організаціями, науковими та навчальними центрами. Фактично суть нової моделі КСВ має змінитися від

установки просто добре робити, супроводжувати співробітника по кар'єрі, розвивати персонал до зміни ролі бізнесу в соціально-економічному середовищі. Основою нової КСВ моделі можуть стати цінності:

- невід'ємне право власності власника капіталу (зокрема людського);
- визнання різноманітності потреб та інтересів стейкхолдерів;
- збалансований розвиток підприємства;
- гармонійний розвиток компанії в соціумі та природі;
- якісне та відповідальне виробництво (послуга, робота);
- доступність інформації про інноваційний продукт та доступність самих продуктів для всіх;
- відповідальність та безпека кожного.

Таким чином, формування моделі корпоративної соціальної безпеки сьогодні передбачає гармонійну діяльність компанії у економічному, природному, соціальному ландшафті країн та світу в цілому; при цьому інновації створюються та експлуатуються для якісного майбутнього. У даній моделі компанія є рівноправним партнером держави і відповідає за якість навколишнього середовища, гідну працю та розвиток трудового потенціалу.

Суспільна (солідарна) модель соціальної безпеки ґрунтується на принципі солідарності. Цей принцип означає відповідальність усіх членів суспільства за добробут кожного, досягнення соціальної якості. Фактично така модель є схемою розподілу відповідальності та взаємодопомоги. При цьому ключову роль у перерозподілі відіграє держава. Тобто держава є грантом та забезпечує соціальний добробут в країні. Фінансовими механізмами перерозподілу виступає державний бюджет і державні соціально-страхові фонди. Кошти цих фондів спрямовуються на забезпечення декларованих державою соціальних гарантій (пенсія, соціальні допомоги, субсидування).

У сучасному світі здебільшого моделі соціальної безпеки мають «розмиті» контури; кожна країна обирає різні інструменти досягнення соціальної безпеки та поєднує елементи різних моделей. Частково вибір (домінантної) моделі може бути пов'язаний зі політичними уподобаннями уряду країни, економічними умовами, культурними цінностями.

Дослідивши концептуальні засади забезпечення соціальної безпеки, як основи сталого розвитку соціально-економічних систем, варто також зосередити увагу на загальну оцінку самого рівня соціальної безпеки. В цьому сенсі пропонується розглядати три рівні соціальної безпеки (табл.3), кожен з яких відповідатиме соціально-економічним можливостям країн.

Таблиця 3.

Характеристика різних рівнів соціальної безпеки

Критерії, ознаки	Базовий рівень соціальної безпеки	Задовільний рівень соціальної безпеки	Прогресивний рівень соціальної безпеки
	1 рівень	2 рівень	3 рівень
Відповідальність суб'єктів	Розподілена відповідальність	Розподілена відповідальність	Колективна відповідальність
Ризики та небезпеки	Відсутність соціальних ризиків (класичний підхід)	Відсутність соціальних ризиків, потенційне передбачення небезпек та їх нівелювання	Відсутність існуючих та потенційних ризиків, загроз й небезпек для соціально-економічної системи
Передбачуваність змін	Врахування лише поточних (очевидних) змін	Врахування поточних та імовірних (за прогнозами) змін	Врахування поточних та імовірних (за прогнозами) змін
Досягнення цілей сталого розвитку	Досягнення цілей сталого розвитку у межах 50%	Досягнення цілей сталого розвитку у межах 51-89%	Досягнення цілей сталого розвитку у межах більше 90%

Джерело: побудовано автором

Такий підхід в оцінюванні дозволяє зрозуміти які «сірі» зони ще є на тому чи іншому рівні досягнення соціальної безпеки, а також сформулювати бачення подальших кроків щодо сталого розвитку соціально-економічних систем.

Підсумовуючи, наголосимо, що концепт соціальної безпеки розвитку соціально-економічних систем ще потребує доопрацювання, але важливим є розуміння нерозривності соціальної безпеки від національних, корпоративних, індивідуальних інтересів, що мають бути гармонізовані під час переговорів. При цьому соціальна відповідальність – це зона дій, рішень усіх стейкхолдерів та акторів, що неможливо розглядати у відриві від цілей сталого розвитку, адже останні є орієнтирами для гармонізації інтересів. Крім того, сама соціальна безпека є не просто станом захищеності чи врахування інтересів, а є умовами, яких досягнуто учасниками розвитку будь-якої (за рівнем чи видом) соціально-економічної системи. Тобто у поточному зрізі соціальна безпека характеризуватиме стан системи, а у перспективі визначатиме її потенціал для розвитку.

Список використаних джерел:

1. Сиченко О.О. Соціальна безпека в системі національної безпеки держави. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. : Державне управління. 2012. Т. 186. Вип. 174. С. 34–38

2. Антошкін В.К. Рівень і якість життя населення регіонів та їх вплив на соціально-економічну безпеку. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2014. №1. С. 95–99
3. Краус Н.М. Соціальна безпека на різних рівнях економічної агрегації. Економіка і регіон. 2013. №5. С. 189–193
4. Кальницька М.А. Соціальна безпека: поняття та рівні дослідження. Глобальні та національні проблеми економіки. Вип.17. 2017. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/118.pdf>
5. Варналій З. С., Білик Р. Р., Хмелевський М. О. Соціальна безпека України: сутність, проблеми та шляхи забезпечення. Економічний вісник університету. Випуск №45. URL: <http://surl.li/hekwo>
6. Соціальна безпека: теорія та українська практика: Монографія; за ред. І.Ф. Гнибіденка, А.М. Колота, В.В. Рогового. К.:КНЕУ, 2006. 292с
7. Поплавська О.М. Соціальне партнерство як інструмент забезпечення соціальної безпеки країни. Соціально-трудові відносини: теорія та практика. №2 (8). 2014. С. 157-161.
8. Буняк Н.М. Соціальна безпека людини: сутність та шляхи забезпечення. Економіка та суспільство. 2022. вип.37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1242/1197/>
9. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Наказ від 29.10.2013 № 1277.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>
10. Офіційний сайт Social Security Administration. URL: <https://www.ssa.gov/>
11. Офіційний сайт European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=849&langId=en>
12. ISO 22300:2012(en) Societal security — Terminology. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:22300:ed-1:v1:en>
13. Поплавська О.М. Стратегія соціальної безпеки України в умовах глобалізаційних змін. Соціально-трудові відносини: теорія та практика: зб.наук.праць. 2015. №2 (10). С. 137-144